

Motion till riksdagen

1987/88:L501

av Bengt Silfverstrand m. fl. (s)

om friköpsrätt vid s. k. historiska arrenden

Mot.
1987/88
L501–504

Mer än 40 % av vårt lands odlingsareal brukas av arrendatorer. Dessa arrendatorers ställning och rättssäkerhet har under årens lopp varit föremål för stor uppmärksamhet i Sveriges riksdag. En ofta återkommande krav har i detta sammanhang varit förslag om införande av rätt för arrendator att genom friköp bli ägare till den arrenderade gården.

Trots att arrendatorernas ställning genom reformer på arrendelagstiftningens område stärkts i flera väsentliga avseenden, så uppstår inte sällan situationer då besittningsskyddet vid arrende vilar på en ytterst bräcklig grund.

Sålunda kan konstateras att otillfredsställande besittningsskydd i många fall föreligger för arrendebrukare under s. k. historiskt betingade ägarskap såsom akademier, kyrka, domänverk och kanske framför allt under jord som tillhör större jordegendomar såsom fideikommiss, avvecklade fideikommiss samt vissa stiftelser.

Frågan om friköp av arrendejord behandlades av arrendelagskommittén som i ett betänkande 1981 avvisade tanken på en friköpsrätt utan att närmare analysera problemet. Efter motioner i riksdagen vid 1982/83 års riksmöte uttalade sig lagutskottet (bet. LU 1982/83) till förmån för införande av friköpsrätt för innehavare av historiska arrenden i enlighet med motionärernas förslag.

Efter riksdagens tillkännagivande till regeringen i linje med utskottets yttrande tillsattes en utredning som i december 1986 avlämnade betänkandet "Friköp vid historiskt arrende". Utredningen som bestod av tre ledamöter avstyrkte att en lag stiftades om friköpsrätt för innehavare av historiska arrenden. Mot beslutet reserverade sig ledamoten Owe Andréasson. I likhet med reservanten finner vi att starka skäl talar för en friköpsrätt för s. k. historiska arrenden.

Det historiska arrendejordsägandet saknar existensberättigande i dagens svenska samhälle. I många fall har det varit till skada för samhällsintresset, praktiskt jordbruk och för jordbruksbefolkningen. Själva arrendeformen – separationen av brukande och ägande – medför inte sällan både praktiska och juridiska problem som leder till motsättningar.

Arrendatorerna och deras släkt har ofta brukat arrendegårdarna i flera generationer. Med nuvarande ägarsystem av feodal karaktär är många arrendatorer närmast rättslösa när det gäller äganderätten till sina grundin-

vesteringar i jordbruket. Som exempel kan nämnas utförda stenröjningar, täckdikningar, invallningsföretag, djupborrning efter vatten, moderniseringar av byggnadsbeståndet, nybyggnation, maskinhallar, silos, all elektrifiering, utfodringsanordningar, utgödslingsanordningar och annan stallinredning, bostädernas omfattande moderniseringar etc. De värden som arrendegårdarna idag betingar har således till väsentlig del skapats genom det arbete som arrendatorerna och deras släkt utfört.

Eftersom de aktuella arrendegårdarna var för sig som regel utgör bärkraftiga jordbruksenheter torde införandet av friköpsrätt inte medföra några negativa konsekvenser ur jordbrukspolitisk synpunkt.

Huvudinvändningen mot friköp vid historiskt arrende har varit att detta skulle vara ett långtgående ingrepp i den enskilda äganderätten. Detta argument saknar bärighet.

För det första rör det sig om en mycket begränsad grupp av arrendatorer, ca 3 % av alla arrendejordbruk och ungefär 5 % av all utarrenderad jord. För det andra har den äganderätt som åsyftas grundats på helt andra samhällsförhållanden än de som i dag råder. I själva verket är det inte sällan fråga om vissa historiska missförhållanden som uppkom för 200 år sedan.

För det tredje kan äganderätten vid de fall av arrenden som här avses inte heller motiveras av något aktivt näringsutövande, insatser av riskkapital, ansvarsförhållanden gentemot anställda, boende eller annan fysisk relation.

För jordägarinstitutionerna är det fråga om ett rent kapitalobjekt, som blir ersatt fullt ut med annat kapital och som för närvarande kan finna bättre avkastning vid ett flertal alternativa placeringar.

Vad en friköpsrättsreform ytterst handlar om är att eliminera de kanske sista resterna av ett feudalt system och bereda arrendebbrukare en möjlighet att förvärva lagfart på den jord som de själva i generationer röjt, brukat, bebyggt och bebott och som de i realiteten till väsentlig del redan äger.

Ett historiskt arrende skall anses föreligga om huvuddelen av arrendestället har varit utarrenderad, för jordbruksändamål sedan den 1 januari 1900, eller för bostadsändamål sedan den 1 januari 1928. I övrigt torde det utkast till friköpslag som fogats till reservationen i nämnda betänkande av friköpsutredningen kunna utgöra underlag för ny lag om friköpsrätt vid historiskt arrende.

Hemställan

Med hänvisning till ovanstående hemställs

att riksdagen hos regeringen begär förslag om lag om friköpsrätt vid historiskt arrende i enlighet med vad som anförs i motionen.

Stockholm den 13 januari 1988

Bengt Silfverstrand (s)

Hans Pettersson (s)

i Helsingborg

Kaj Larsson (s)